4.110520058003

ID-1561
C-2
29/8/1991

GARNWERD

gemeente Winsum

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 35 VAN DE MONUMENTENWET 1988

GARNWERD, gemeente Winsum

4.110520058004

Aanvulling op de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Garnwerd als beschermd dorpsgezicht.

Resultaat gevoerd overleg

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 35 (voorheen 20) van de Monumentenwet zijn de gemeenteraad, Gedeputeerde Staten van Groningen, de Rijksplanologische Commissie en de Raad voor het Cultuurbeheer gehoord over het voorstel Garnwerd aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. De genoemde instanties hebben alle positief geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen aanwijzing. In verband daarmee zijn in de begrenzing van het aangewezen dorpsgezicht geen wijzigingen aangebracht ten opzichte van het oorspronkelijke voorstel.

De gemeenteraad van Ezinge wees er in zijn advies op dat het kaalslagterrein op de hoek Hunzeweg-Renteniersgang inmiddels opnieuw is bebouwd. De verstoring van de ruimtelijke samenhang ter plekke is hierdoor verholpen, zodat de desbetreffende passage in de toelichting als vervallen kan worden beschouwd. De nieuwe bebouwing is aan de kaart nr. 069 toegevoegd.

Als gevolg van een gemeentelijke herindeling maakt het dorpsgezicht Garnwerd per 1 januari 1990 deel uit van de nieuw gevormde gemeente Winsum.

ERRATUM
In verband met de inwerkingtreding van de Monumentenwet 1988 per 1 januari 1989 dient in de plaats van "artikel 20 van de Monumentenwet" gelezen te worden: "artikel 35 van de Monumentenwet 1988". De verwijzing "artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening" dient vervangen te worden door "artikel 36, eerste lid, van de Monumentenwet 1988".

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN

INGEVOLGE ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

4,110520058005

GARNWERD

gemeente Winsum

Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van Garnwerd als beschermd dorpsgezicht.

Het beschermde dorpsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 096) door een stippellijn omgrensde gebied.

Publikatie van de **Rijksdienst voor de Monumentenzorg.**

Januari 1988.

Inleiding

Het wierdedorp Garnwerd is gelegen in de gemeente Ezinge en ligt in het noordoosten van het oude gebied Middag (Midgo) op een afstand van circa twaalf kilometer ten noordwesten van de stad Groningen.

Specifiek voor Garnwerd is de betrokkenheid van het dorp op het water. In de 17de eeuw werd, op het punt waar het Reitdiep naar het westen afbuigt, door afsnijding van een aantal meanders, deze vaarweg naar de stad Groningen vlak langs het dorp getrokken.

Vermoedelijk vormt deze ingreep de impuls voor het onstaan van de langgerekte dorpskom, die vanaf die tijd tot ontwikkeling komt.

Het unieke karakter van met name de Burgemeester Brouwerstraat met zijn smalle, besloten profiel en zijn waardevolle historische bebouwing, in samenhang met de structuur en kenmerken van de overige delen van het oude wierdedorp, alsmede de ligging van het dorp in het landschap en aan het water, leveren een beeld van zodanig cultuur-historische waarde dat de aanwijzing van Garnwerd als beschermd dorpsgezicht gerechtvaardigd is.

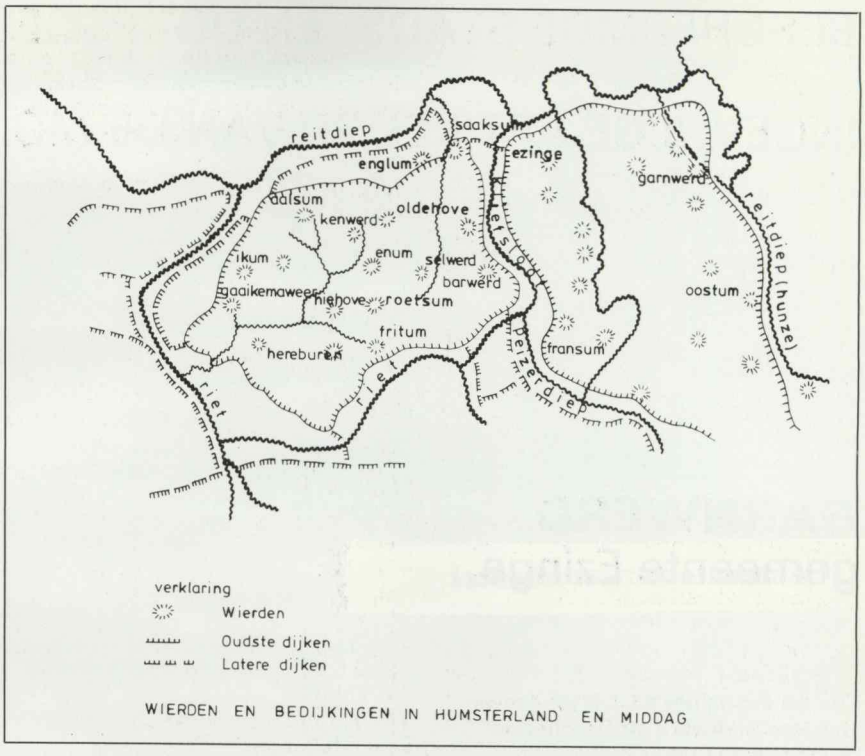

WIERDEN EN BEDIJKINGEN IN HUMSTERLAND EN MIDDAG

Ontstaan en ontwikkeling

Het proces van kolonisatie in de periodiek droogvallende kwelder-gebieden in het kustgebied van de Noordzee start vermoedelijk vanaf de 7de eeuw voor Christus. Onderzoek naar de dikte en samenstelling van het sediment heeft duidelijk gemaakt dat vanaf de Bronstijd er een vertraging in de stijging van het zeeniveau optrad. Sindsdien werden perioden van min of meer permanente overstroming afgewisseld door perioden waarin het gebied grotendeels droog lag. Het zijn de van nature hoog opgeslibde kwelderruggen of oeverwallen waarop de mens zich vestigt. Als in de 6de à 5de eeuw voor Christus de bewoningsomstandigheden verslechteren door een toenemende wateroverlast, wordt een deel van de bewoonde gronden weer verlaten. In andere gevallen werpt men kunstmatige heuvels op, met behulp van mest en kwelderzoden. De in deze tijd ontstane ophogingen worden terpen (in Groningen: wierden) van de eerste generatie genoemd. Rond 200 voor Christus-wanneer de zee weer rustiger wordt, blijkt de bewoning van het kustgebied weer toe te nemen, gevolgd door een nieuwe periode van stijgend zeewater, vanaf circa de 4de eeuw na Christus. Opnieuw worden sommige bestaande woonplaatsen en wierden opgehoogd, terwijl vele andere worden verlaten. Sinds de 7de eeuw valt wederom een toename van de bewoning in het kustgebied te constateren. De toename van de bewoning in de laatstgenoemde perioden vormt de grondslag voor de wierden van de tweede en derde generatie.

In de periode van de wierdebouw is het gebied Middag of Midgo, waarin Garnwerd is gelegen, omringd door getijdestromen. In het oosten en noorden bevindt zich de benedenloop van de Hunze (thans Reitdiep genoemd) en in het westen de Kliefsloot die Middag van Humsterland scheidt. Op een kwelderrug op de westflank van de Hunze is Garnwerd gevestigd, als wierdenederzetting in de reeks Oostum-Krassum-Garnwerd-Antum.

Aan de wierdebouw komt in Groningen een einde nadat, waarschijnlijk in de 12de en 13de eeuw, een aaneengesloten stelsel van dijken tot stand komt. De geringe hoogte van de dijken en de niet-volledige beveiliging tegen de zee noodzaken de bewoners, de wierden voorlopig nog als woonplaats te behouden. Het proces van boerderijverplaatsing van de wierde naar de lagere gebieden neemt vanaf deze periode een aanvang, waardoor er op de wierde meer ruimte vrij komt voor de vestiging van andere functies.

Over de oudste geschiedenis van Garnwerd is niet veel bekend. Bij de afgraving van de wierde in de jaren twintig van deze eeuw is geen archeologisch onderzoek gedaan. De vondst van twee Romeinse munten maakt het aannemelijk dat de wierde in de eerste eeuwen na de jaartelling al bewoond was.

Op grond van het bij de afgraving aangetroffen Angelsaksisch, Fries en Frankisch aardewerk mag worden verondersteld dat de terp vanaf circa de 8ste eeuw continu bewoond is geweest.

Geschreven bronnen vermelden het dorp vanaf omstreeks 1000 als Granaventh en Grunewenthe (groene wierde?). Hoewel de lineaire structuur en de rechthoekige verkaveling associaties oproepen met het type van de zogenaamde 'handelsterp' zoals die vanaf de vroege middeleeuwen tot stand komen (Loppersum, Stedum, Termunten, Westeremden), wijzen de beschikbare gegevens op een zeer late ontwikkeling van het lineaire karakter van het dorp, namelijk nadat omstreeks 1630 de rechttrekking van het Reitdiep nabij Garnwerd plaatsvindt.

De kaart van Antoni Coucheron (1630), die speciaal in verband met deze ingreep is gemaakt, laat zien dat op dat moment van een lineaire structuur van het dorp nog geen sprake is (fotobijlage afb. 1 en 2). Een concentratie van bebouwing bevindt zich dan ten westen van de kerk langs de Hunzeweg en de Renteniersgang. Het dorp Feerwerd is bereikbaar langs een route die via de Renteniersgang loopt in de richting van Bolhuizen aan de westzijde van het Aduarderdiep. Om in Ezinge te komen moet men geheel langs Aduarderzijl. Uit de geïsoleerde ligging van Garnwerd tussen het Aduarderdiep en het Reitdiep, waarover in die tijd, in de nabijheid van het dorp althans, geen bruggen lagen, valt op te maken in hoeverre Garnwerd op de vaarverbinding over het Reitdiep is aangewezen.

Het feit dat Garnwerd na 1630 direct aan de scheepvaartverbinding

4,110520058006

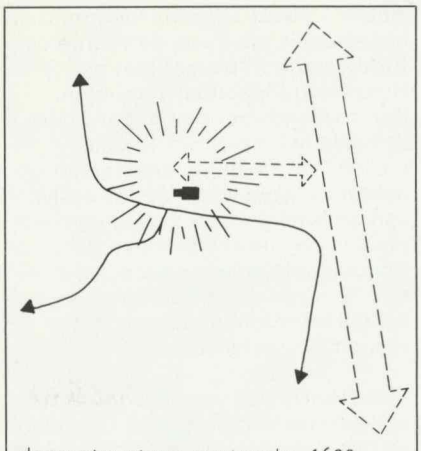

dorpsstructuur omstreeks 1630

tussen Groningen en de Lauwerszee komt te liggen, heeft tot gevolg dat het zowel economisch als ruimtelijk nieuwe impulsen krijgt. Door de gunstige ligging aan het water ontwikkelen zich naast landbouw en visserij (paling en spiering) activiteiten in relatie tot de scheepvaart zoals het optrekken van schepen naar Groningen en het slopen van oude vaartuigen.

In ruimtelijke zin ontwikkelt het dorp zich in de richting van het Reitdiep; in een nagenoeg rechte lijn loodrecht op het water komt evenwijdig aan de grotendeels nog onbebouwde Hunzeweg de Burgemeester Brouwerstraat tot stand.

Op de provinciale kaart van Theodorus Beckeringh uit 1781 valt af te lezen dat de gebrekkige bereikbaarheid van het dorp voor voertuigen ook in die tijd nog geldt (fotobijlage, afb. 3). Het Aduarderdiep en het Reitdiep moeten ook dan nog met veerboten worden overgestoken. De kaart is helaas te weinig gedetailleerd om hieruit conclusies met betrekking tot de dorpsopbouw te kunnen afleiden.

Het eerste gedetailleerde kaartbeeld van het dorp geeft het kadastrale Minuutplan minuut van 1821 (fotobijlage afb. 4). In vergelijking met het kaartbeeld van circa 1630 valt op hoezeer het dorp zich in oostelijke richting heeft ontwikkeld. Vanaf de kerk tot aan het water is de Burgemeester Brouwerstraat nagenoeg geheel bebouwd. Tussen de Brouwerstraat en de Hunzestraat lopen een drietal gangen die beide straten met elkaar verbinden. Op en achter de Reitdiepdijk heeft zich bebouwing ontwikkeld, waaronder een café en een woning naast de reeds bestaande molen. Aan de zuidkant heeft het dorp een directe relatie met het open landschap. Aan de noordkant van de Hunzeweg is tussen kerk en molen nauwelijks enige begeleidende bebouwing gelegen, zodat de achtertuinen van de dorpsbebouwing langs de Burgemeester Brouwerstraat direct aan de doorgaande weg grenzen. Op de plaats waar de Renteniersgang op de Hunzeweg aansluit bevindt zich een verspringing in de doorgaande weg die door omringende bebouwing strak wordt begrensd.

Op het moment dat het kadastrale Minuutplan wordt vervaardigd is de terp nog niet afgegraven. De vorm die de wierde op dat moment heeft is in de perceelsstructuur aan de noordkant van het dorp goed af te lezen. De ronde omtrek van de wierde suggereert dat in het verre verleden een meer radiale structuur bestaan kan hebben. In de verkaveling zijn hiervoor geen verdere aanwijzingen te vinden.

Wanneer vanaf 1887 de stad Groningen door middel van het Eemskanaal een kortere verbinding met de zee krijgt nemen de scheepvaartactiviteiten op het Reitdiep af. Een remmende invloed op de ruimtelijke ontwikkeling van Garnwerd is hiervan het gevolg.

Wanneer men het kadastrale Minuutplan uit 1821 vergelijkt met de situatie rond 1920–30 dan blijkt het dorp in die periode nauwelijks te zijn gegroeid.

De brug over het Reitdiep die de veerpont in 1933 vervangt, waardoor een betere verbinding met Winsum tot stand komt, en de rechtstreekse verbinding met Feerwerd en Ezinge die in 1938 gerealiseerd wordt, geven het dorp enige nieuwe impulsen. De verdichting van de bebouwing langs de Hunzeweg stamt uit deze periode.

Kort na de Tweede Wereldoorlog bieden de ambachtelijke nijverheid, de landbouw en de steenfabriek bij Feerwerd nog voldoende werkgelegenheid voor een groeiende bevolking. Aan de zuidkant vindt vervolgens een geleidelijke groei van de dorpsbebouwing plaats, eerst langs de Hunzeweg, vervolgens in de vorm van een nieuwe woonwijk aan de zuidzijde. Als na 1950 de genoemde

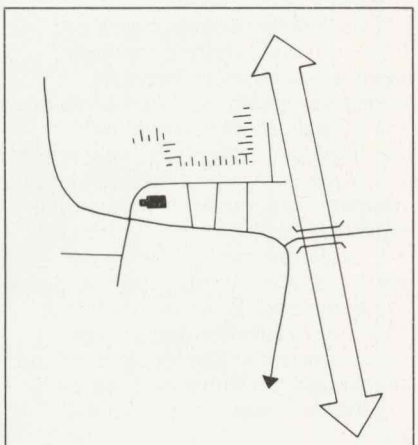

dorpsstructuur omstreeks 1950

werkgelegenheidsbronnen snel in betekenis afnemen stagneert de groei van het dorp weer. Pas wanneer in de jaren zeventig de mobiliteit toeneemt en de gemiddelde woningbezetting daalt, kan het uit de jaren vijftig stammende uitbreidingsplan aan de zuidkant worden voltooid.

Een nieuwe ontwikkeling waar Garnwerd mede de vruchten van hoopt te plukken is de toename van de recreatievaart op het Reitdiep. De gemeente speelt op deze ontwikkeling in door in het Reitdiep een eenvoudig zwembad en een jachthaven aan te leggen. Het open terrein tussen de Burgemeester Brouwerstraat en de Hanekamp is in verband met toenemend toerisme op bescheiden wijze ingericht als kampeer- annex parkeerterrein.

Beschrijving ruimtelijk karakter

Het meest beeldbepalende historisch-ruimtelijk element in het dorp Garnwerd, inclusief de kerksituatie, is de Burgemeester Brouwerstraat, die zoals in het voorgaande al is vermeld, voor wat betreft het gedeelte tussen kerk en Reitdiep, pas vanaf de 17de eeuw tot ontwikkeling is gekomen. Het gebied rondom de kerk was al eerder bebouwd. Het verschil in ruimtelijke opbouw van dit gebied ten opzichte van het meer oostelijk gelegen deel van de Brouwerstraat hangt hiermee samen. Via een drietal gangen staat de Burgemeester Brouwerstraat in verbinding met de Hunzeweg, de doorgaande weg door het dorp, die aan de zuid- en westkant om de wierde loopt.

Aan het oostelijke uiteinde takt de Hanekamp op de Brouwerstraat aan, die in noordelijke richting vlak achter de dijk loopt. Zowel in de woningen die aan dit pad achter de dijk gesitueerd zijn, als in de bebouwing die op de dijk gerealiseerd is, komt de invloed van het Reitdiep op de oostelijke afronding van het dorp tot uitdrukking.

Het is vooral aan de Reitdiepzijde, dat het wierdedorp Garnwerd zich op bijzondere wijze presenteert. Het meest bepalend in het beeld is hier de dijk met daarop de dijkbebouwing (café, molen en twee woningen). Aan deze zijde van het dorp loopt de Brouwerstraat tegen de dijk aan. Een later aangelegd weggetje over de dijk rond café Hammingh zorgt ervoor dat de Brouwerstraat ook vanuit oostelijke richting bereikbaar is. Aan de westkant komt de Burgemeester Brouwerstraat voorbij de kerk via een knik van negentig graden uit op de Hunzeweg. De kerk met toren vormt in het straatbeeld een duidelijk herkenningspunt.

Aan de overkant van de Hunzeweg, in het verlengde van de Brouwerstraat bevindt zich de Renteniersgang, een

doodlopende straat, die vroeger aansloot op het veer over het Aduarderdiep, richting Feerwerd.

Op diverse plaatsen heeft het historische dorpsdeel nog een directe relatie met het omliggende landschap. Ondanks de nieuwe uitbreiding aan de zuidzijde is het landschap vanuit diverse straten nog te ervaren. Omgekeerd bestaan er vanuit het landschap en vanaf de toevoerroutes fraaie gezichten op het dorp. Het zijn vooral de kerk met toren en de hoogopgaande beplanting op de wierde, die op afstand in sterke mate het beeld bepalen.

Kenmerkend aan de noordkant van het dorp is het laagliggende afgegraven wierdeterrein (thans weidegebied met 's winters een ijsbaanfunctie) en het abrupte hoogteverschil, vlak achter de bebouwing, met het niet-afgegraven deel. Het is tevens aan deze zijde dat het dorp grotendeels schuilgaat achter een hoeveelheid dichte randbeplanting.

Opmerkelijk is het gezicht op het dorp vanuit oostelijke richting. Vanaf Winsum komende ziet men op afstand de Reitdiepdijk al liggen, waarboven de gedeeltelijk achter de dijk schuilgaande bebouwing opdoemt. Pas wanneer men de dijkcoupure passeert ziet men als bij verrassing het dorp aan het water liggen.

Vanaf het Reitdiep gezien zijn het vooral de kerk, de molen, de ijzeren ophaalbrug en het café op de dijk die als eerste blikvangers de ligging van het dorp aankondigen.

Nadere beschrijving van het ruimtelijk karakter

De historisch-ruimtelijk meest waardevolle straat in het dorpsbeeld van Garnwerd is de Burgemeester Brouwerstraat, een smalle nagenoeg rechte straat met lage en, vooral in het middendeel, zeer aaneengesloten bebouwing. De straat is onder te verdelen in drie segmenten die qua karakter verschillen.

Het middendeel kenmerkt zich vooral door een zeer nauw profiel, met plaatselijk niet meer dan drie meter tussen de gevels en een steenachtig karakter, waarbij de klinkerbestrating van gevel tot gevel loopt. Door de aaneengesloten gevels is dit straatdeel het meest besloten. Een beslotenheid die nog eens wordt versterkt door de visuele begrenzing aan de uiteinden. Opmerkelijk is de verspringing in de Brouwerstraat op de overgang van het midden- naar het oostelijk deel, vermoedelijk een gevolg van de eigendomssituatie in de periode voordat Garnwerd zich in oostelijke richting ontwikkelde.

Het oostelijk deel van de Brouwerstraat onderscheidt zich van het middendeel door de open ruimten tussen de bebouwing die een uitzicht geven op de moestuinen, die zich opzij en achter de woningen bevinden. Het straatprofiel is hier iets breder, de bestrating loopt ook hier van gevel tot gevel.

Een uitgesproken groen karakter heeft het westelijk deel van de straat waar kerkhof en tuinen van de aangrenzende percelen in sterke mate het straatbeeld bepalen. Ook de architectuur van de bebouwing (kerk, pastorie, boerderij) wijkt af van de lage, langgerekte bebouwing elders in de straat.

Naast de kerk, de school en een enkele boerderij bestaat de bebouwing van de Burgemeester Brouwerstraat overwegend uit woonbebouwing.

De architectuur van de bebouwing langs de Brouwerstraat kenmerkt zich door een sterke verwantschap in type, vorm, schaal, materiaalgebruik en situering. De woningen bestaan uit één laag met een kap, waarvan de nokrichting vrijwel steeds evenwijdig aan de weg is geplaatst. De goothoogte is over het algemeen niet hoger dan 2,50 m, de nokhoogte komt voor wat de woningen betreft slechts bij uitzondering boven de 5,50 m. Als kaptypen komen voor: zadeldaken, vaak met wolfseinden, en schilddaken. Kenmerkend is het gebruik van (rode) baksteen voor de gevels en gebakken pannen op de daken. De woningen hebben alle een duidelijk gezicht naar de straat. De ramen hebben een verticaal karakter met een hoogte-breedte verhouding van ongeveer één staat tot twee. De detaillering van de woningen is zeer eenvoudig, met nagenoeg geen versieringen.

De zich aan het westelijk uiteinde bevindende nederlands hervormde kerk, die opgetrokken is uit rode baksteen, is van romano-gotische oorsprong en gelegen op een enigszins verhoogd kerkhof. In 1739 is de toren ingestort en in 1751 weer opgebouwd, hetgeen zich door stijlkenmerken in de architectuur laat aflezen.

Naast de kerk bevindt zich een 19de-eeuwse pastorie met een symmetrische, monumentale voorgevel, gesitueerd op een ruim erf met appelhof. Het terrein, dat oorspronkelijk omgracht was, is aan drie zijden omzoomd met een hoge houtwal. Tegenover de kerk aan de westzijde bevinden zich voorts nog een stolpboerderij, waarvan de eenvoudige symmetrische voorgevel in het verlengde ligt van de Burgemeester Brouwerstraat, en een woonhuis onder schilddak, dat front maakt naar de Hunzeweg, en de ingang van deze straat markeert.

Typerend in de dorpsopbouw van Garnwerd zijn ook de gangen, de smalle klinkerpaden die loodrecht op het zuidelijk talud van de wierde de Brouwerstraat (boven) met de Hunzeweg (beneden) verbinden. Kenmerkend voor de gangen is dat ze deels bebouwd zijn en deels uitzicht geven op de moestuinen achter de woningen. Met de bouw van de school en de aanleg van het plein is de meest westelijke gang, de Schoolgang, vrijwel geheel verdwenen. Een openbare doorgang tussen school en woonbebouwing is hier als restant nog gebleven.

De Hunzeweg vormt vanouds de verkeersverbinding tussen Garnwerd en het omliggende gebied. Door het ruimere profiel en veel bebouwing van jongere datum (met voortuinen) onderscheidt deze weg zich duidelijk van de overige straten. Markante elementen in het beeld vormen de kerk met tegenoverliggende kop-hals-romp boerderij en de molen op de dijk. Door de pluriforme architectuur uit verschillende perioden en de brede geasfalteerde rijbaan is het beeld van de Hunzeweg ten opzichte van de overige delen van de dorpskom minder specifiek. Op de plaats waar de Burgemeester Brouwerstraat op de Hunzeweg aansluit werd, vanuit het westen gezien, voorheen de straatruimte beëindigd door een café op de hoek van de Hunzeweg en de Renteniersgang. Door amovering van het café na een brand in 1979 is op deze plaats kaalslag ontstaan, die de ruimtelijke samenhang tussen de bebouwingselementen in deze situatie ernstig verstoort. Het ontbreken van enige vorm van inrichting van het kaalslagterrein, dat thans als parkeerhaven in gebruik is, benadrukt de gebrekkige ruimtelijke opbouw van het oorspronkelijke gave dorpsdeel ter plaatse.

Terzijde van het hoofdstratennet bevinden zich repectievelijk aan de noord- en zuidzijde de Hanekamp en de Renteniersgang, twee doodlopende straten, die loodrecht staan op de hoofdrichting van het dorp. De Hanekamp die aantakt op de Brouwerstraat ligt terzijde hiervan vanwege een onbebouwd terrein achter de Brouwerstraat. Door de directe ligging achter de Reitdiepdijk neemt de Hanekamp in het dorp een geheel eigen positie in. Langs het straatje bevinden zich een vijftal kleine vrijstaande arbeiderswoningen, die in een enkele rij zijn gesitueerd.

Door de sloop van een tweetal panden is aan het eind van het straatje een gat gevallen, dat de duidelijkheid van de reeks enigszins afzwakt. Tussen de woningen door en vanaf de achtererven heeft men vanaf de Hanekamp een fraai uitzicht op de noordrand van het dorp, via het open weidegebied van de afgegraven wierde.

De Renteniersgang loopt vanaf het kruispunt bij de kerk in zuidelijke richting en stopt ter hoogte van de achtergevel van de boerderij. Vroeger liep deze weg dóór, in de richting van het Aduarderdiep en kon men hierlangs Feerwerd bereiken. Op het noord-zuid lopende eenzijdig bebouwde straatdeel takt een tweezijdig bebouwd straatje aan, met een zeer besloten karakter. Het is in dit oude dorpsdeel – dat al vóór de Brouwerstraat bebouwd was – niet zozeer de bebouwing, maar vooral de structuur die vanuit historisch oogpunt nog van betekenis is.

Kenmerkend voor Garnwerd aan de oostzijde is de lineaire hoge Reitdiepdijk, waar het dorp grotendeels achter schuilgaat. Opvallend op het strakke, groene dijkprofiel zijn een viertal gebouwen uit verschillende perioden, die front maken naar het water en die tezamen aan de waterzijde het gezicht van het dorp bepalen. Hoewel functioneel uit oogpunt van beschutting, leidt de aangebrachte struikbeplanting aan de oostkant tot afzwakking van het kenmerkende dijkprofiel. Het meest markant zijn de korenmolen 'De Meeuw' uit 1851 en het twee verdiepingen tellende café Hammingh uit de vorige eeuw. Daarnaast bevinden zich op de dijk een 18de-eeuwse woning onder twee loodrecht op elkaar staande zadeldaken en een brugwachterswoning met steil zadeldak uit de jaren dertig.

Aan het water ligt een steiger die een jachthaven en een bescheiden zweminrichting ontsluit. De inrichting van de hier genoemde infrastructurele werken is eenvoudig en zodanig, dat het specifieke historische karakter van het dorp hierdoor niet wordt aangetast.

Begrenzing van het te beschermen gebied

De beschreven kwaliteiten van de historisch-ruimtelijke structuur van Garnwerd en de bebouwing, waaronder negentien beschermde monumenten, alsmede de herkenbaarheid van de historische ontwikkeling in het dorpsbeeld rechtvaardigen een aanwijzing als beschermd dorpsgezicht ingevolge artikel 20 van de Monumentenwet.

Tot het beschermde gezicht behoren de samenhangende hoofdonderdelen van de ruimtelijke structuur, waaruit de historische ontwikkeling is af te lezen. Hiertoe behoren het gebied van de Brouwerstraat met de Hanekamp aan de noordzijde en de Hunzeweg met Renteniersgang aan de zuidzijde. Voorts behoren hiertoe het front van het dorp aan de Reitdiepzijde en het gebied van de voormalige wierde aan de noordzijde.

De recente woonwijk aan de zuidzijde en het daaraan grenzende deel van de Hunzeweg ten oosten daarvan zijn buiten de begrenzing van het beschermde gebied gehouden.

Bij het bepalen van de begrenzing van het aangewezen gebied hebben zowel ruimtelijk-structurele aspecten als de relatie tussen dorp en aangrenzend landschap een rol gespeeld.

Aan de noordkant is de begrenzing om het afgegraven, open terpgebied gelegd. Aan de westkant is rekening gehouden met het doorzicht vanaf de Hunzeweg naar het agrarisch landschap. Aan de zuidkant is de grens om de Renteniersgang en het aangrenzende boerderij-erf gelegd, voor het overige volgt de begrenzing de perceelsgrenzen achter de bebouwing ten zuiden van de Hunzeweg. Teneinde het dorpsbeeld vanaf de oostkant alsmede de relatie tussen dorp en water in het gezicht op te nemen, valt de begrenzing samen met de gemeentegrens die de hartlijn van het Reitdiep volgt. De begrenzing van het beschermde dorpsgezicht is weergeven op bijgevoegd kaart nr. 096.

De eveneens bijgevoegde historisch-ruimtelijke waarderingskaart (nr. 096, fotobijlage afb. 7) geeft een nadere aanduiding van de ruimtelijke karakteristieken die voor de bescherming van het dorpsgezicht van belang zijn.

Rechtsgevolg bescherming

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 8 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan worden ontwikkeld of herzien. De toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht kan daarbij voor het beschermingsbelang als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die recht doet aan de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Geraadpleegde literatuur:

Aa, A.J. van der
Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden. Dl. 4. Gorinchem, 1843.

Boersma, J.W. en Waterbolk, H.T.
'De oudste tijd tot ca. 1000'. In: Historie van Groningen (red. W.J. Formsma e.a.). Groningen, 1976.

Klok, R.H.J.
'Terpen zullen ons een zorg zijn'. Groningse Volksalmanak, (1974–1975) 129–167.

Colofon:

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Historisch-geografisch en stedebouwkundig onderzoek:
Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Foto's:
Algemeen Rijksarchief, Groningen (afb. 1 en 2);
Dienst van het Kadaster en de Openbare Registers, Apeldoorn (afb. 4);
Rijksdienst voor de Monumentzorg, Zeist (afb. 3, 5, 6 en 7)
Topografische Dienst, Emmen (omslag).

Kaarten en illustraties in de tekst:
Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Verkoopprijs f 10,–.
Deze publikatie is schriftelijk of telefonisch te bestellen bij het Distributiecentrum DOP
Postbus 20014
2500 EA 's-Gravenhage.
Telefoon: 070-78 98 80.
Onder vermelding van bestelnummer of ISBN 90 346 1228 7.

Druk:
Staatsdrukkerij, 's-Gravenhage.

4.110520058007

Fotobijlage:

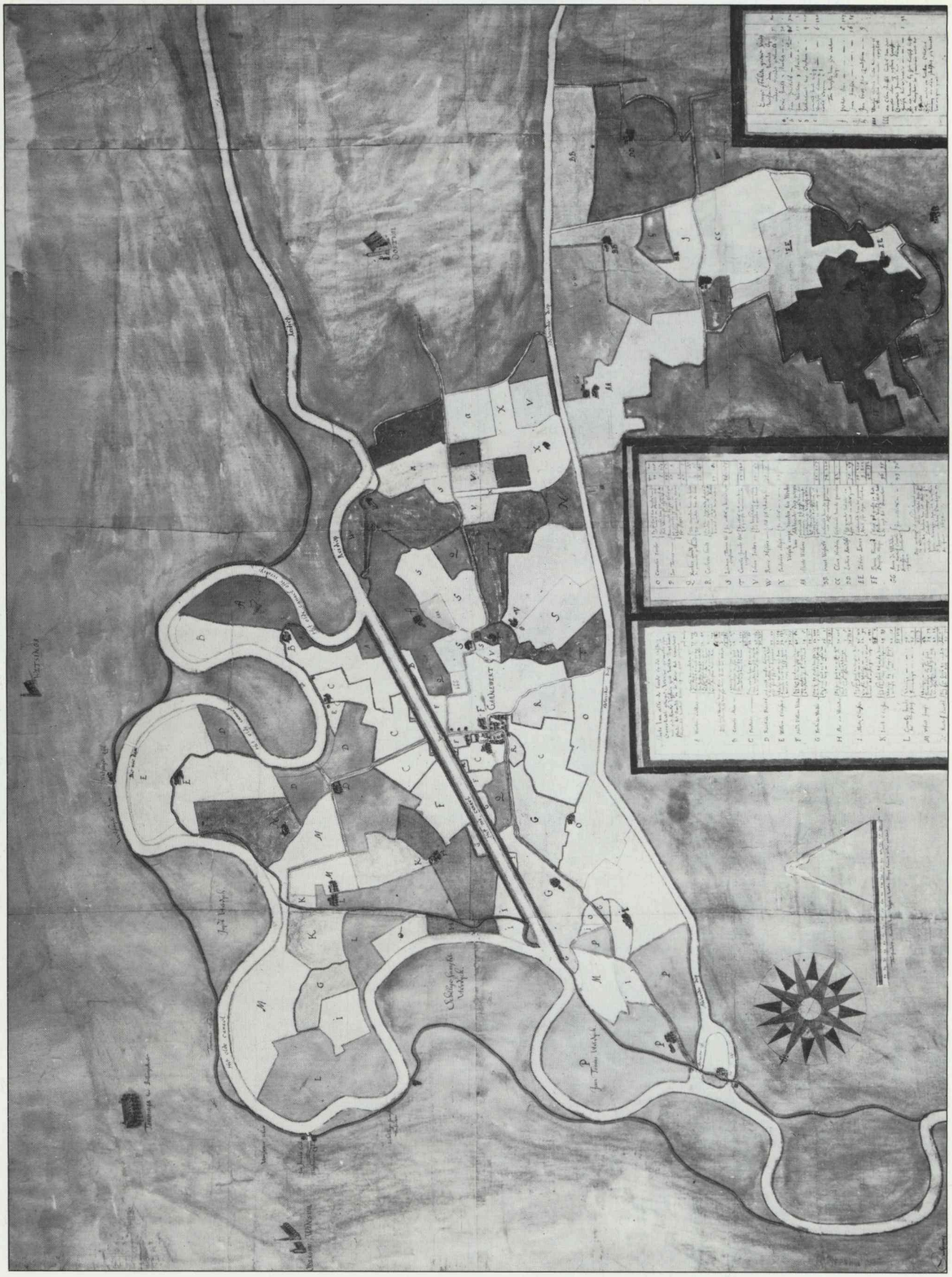

Afb. 1. Antoni Coucheron, Kaart van de landen van het karspel Garnwerd, 1630.

4,110520058008

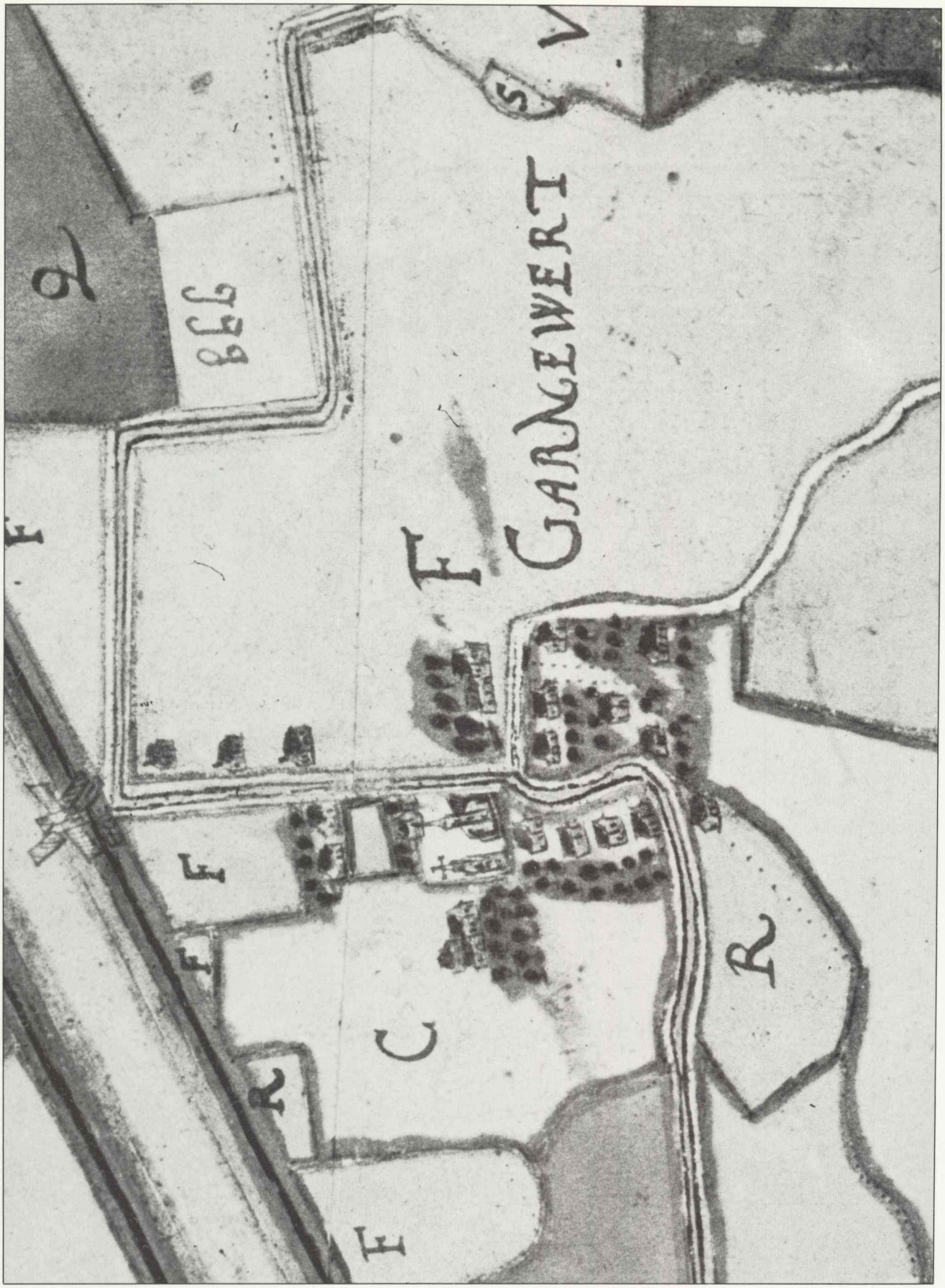

Afb. 2. Antoni Coucheron, Kaart van de landen van het karspel Garnwerd, 1630, detail.

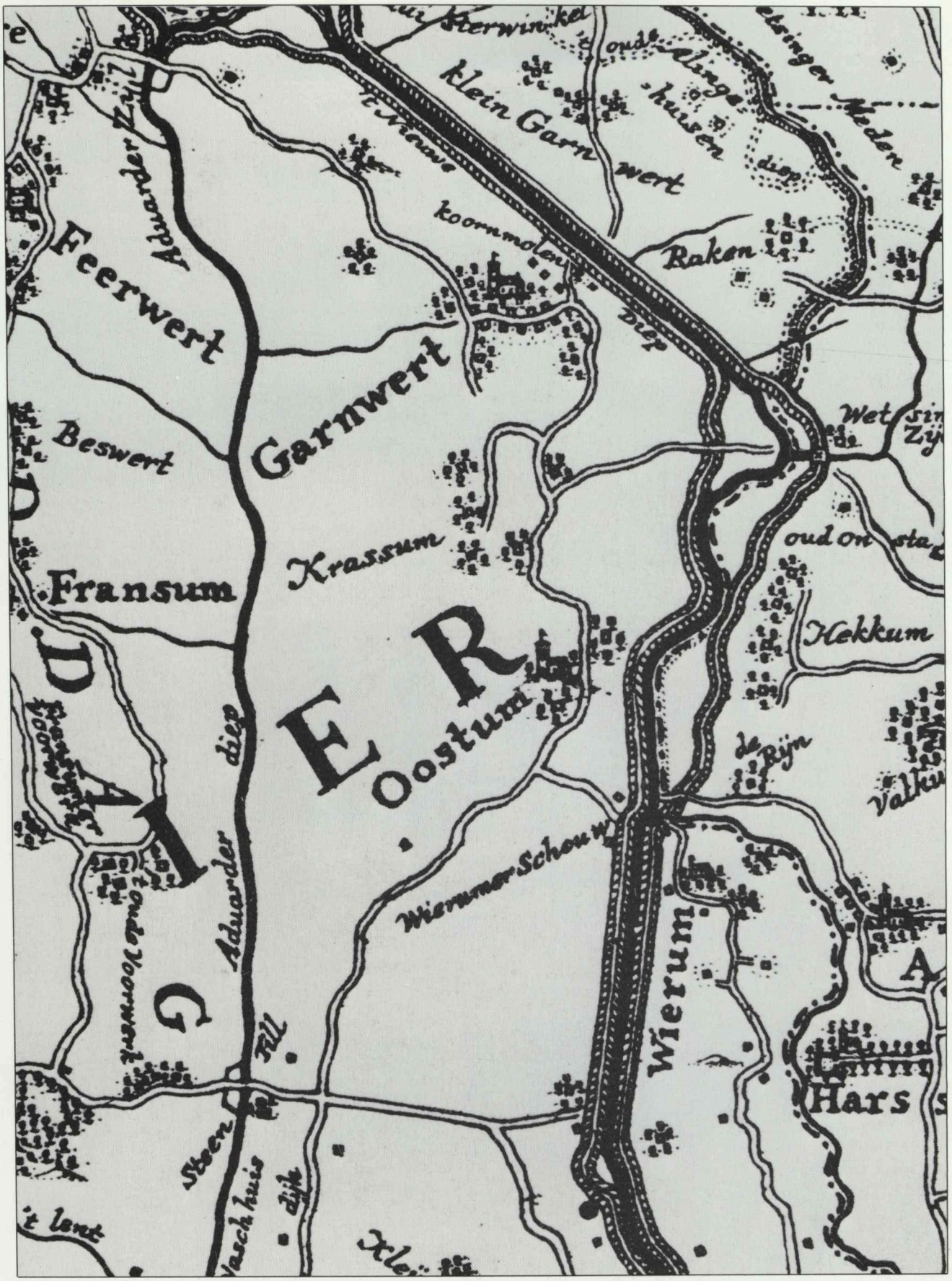

Afb. 3. Th. Beckeringh, Kaart of Landtafereel der Provincie Groningen en Ommelanden, 1781, fragment.

4,110520058009

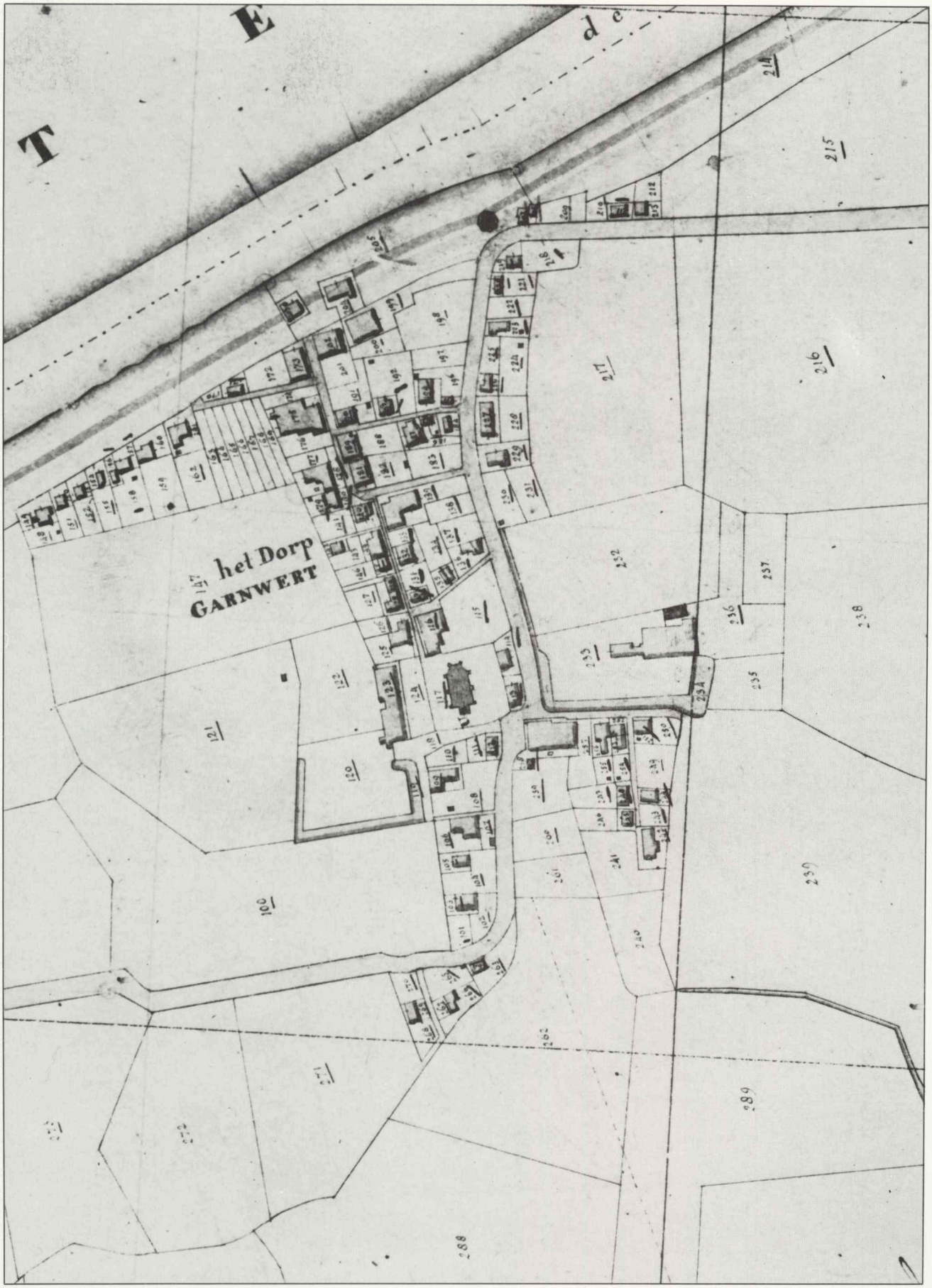

Afb. 4. Kadastraal Minuutplan gemeente Ezinge, 1821, fragment.

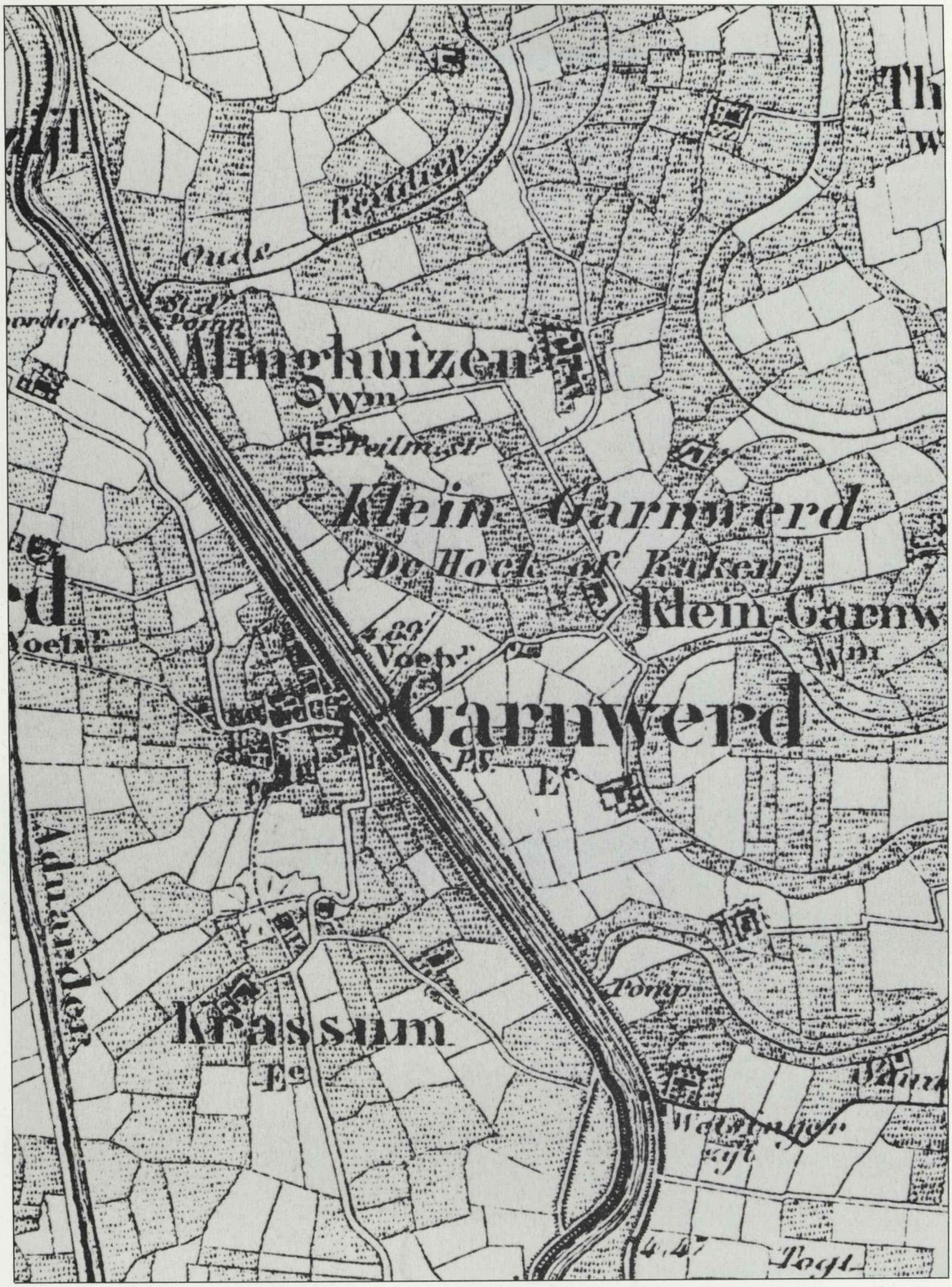

Afb. 5. Topographische en Militaire Kaart van het Koningrijk der Nederlanden, 1973 (facsimile herdruk van 1853), blad 7, fragment.

4.110520058010

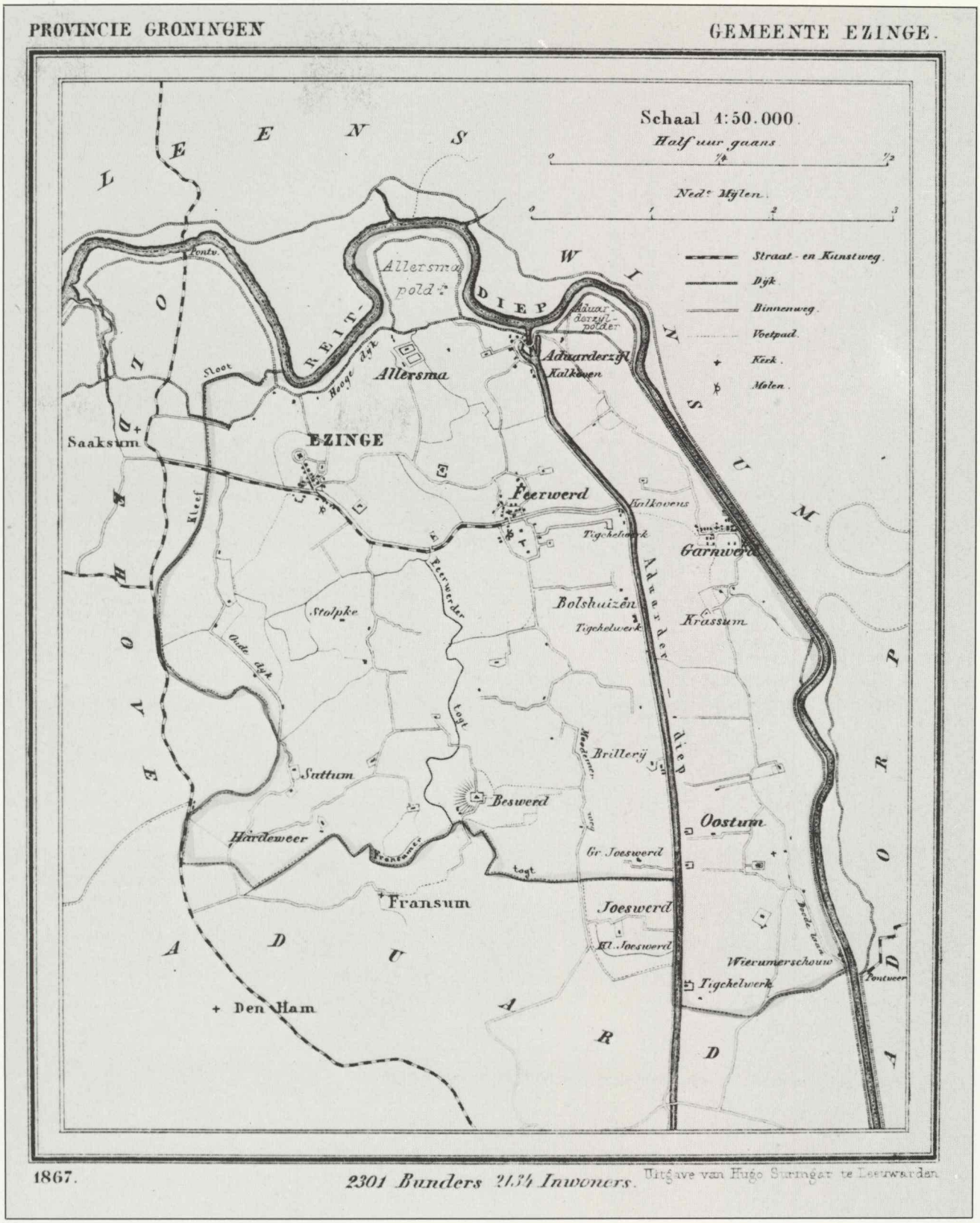

Afb. 6. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Nederland, 1867, provincie Groningen, gemeente Ezinge.

Afb. 7. Historisch-ruimtelijke waarderingskaart, nr. 096-II, RDMZ 1986.